

Azərbaycançılıq ideyasının təbliği - "Heydər Əliyev İli"

№ 11 (2335) 17 mart 2023-cü il

Azərbaycan Respublikasının
Medianın İnkişafı Agentliyi

Heydər Əliyev - 100

Heydər Əliyevin əməyini danmaq istəyənlərə bildirmək istəyirəm ki, məhz onun təşəbbüsü ilə o vaxtkı SSRİ-də parafindən sulfanol istehsalatı ilk dəfə Sumqayıtda yaranıb, onun istehsal gücü artırılıb. Diafraqma üsullu xlor və kaustik soda istehsalatı yaradılıb. İki elektroliz istehsalatı tikilib, biri yenidən qurulub.

1981-ci ildə Heydər Əliyevin yaxından qayğısı və təşəbbüsü ilə İtaliya avadanlığı və texnologiyası ilə Sumqayıtda alkilbenzol istehsalatının tikintisinə başlandı. Bir sıra xarici ölkələrin avadanlıqlarından quraşdırılan bu istehsalat nəinki respublikamızın, habelə o vaxtkı İttifaqın da heyətində mühüm hadisə idi. Səbəbi də o idi ki, illik gücü 75 min ton olan bu istehsalat o vaxtkı İttifaqın əhalisini yüksək keyfiyyətli yuyucu tozlarla təmin etməyə imkan verirdi. Amma çox keçmədi Heydər Əliyev Moskvada işləməyə dəvət olundu, bu istehsalatın da tikintisi unuduldu. Onu ancaq 1994-cü ildə istismara verə bildik.

Məlumdur ki, Heydər Əliyev cənabları kimyaçı deyil. Amma onun kimya elminin müxtəlif sahələrinin (neft kimyası, üzvi kimya, qeyri-üzvi və xlorlu üzvi kimya, elektrokimya, poliefirləşmə üsulları və sair) inkişafına bu dərəcədə qayğıkeşlik və təəssübkeşliklə yanaşması göstərir ki, bu sahəni də düzgün istiqamətləndirməyi uzaqgörənliklə bacarır. Kimya sənayesini yüksək səviyyəli kimya mütəxəssisi qədar bildirdi.

Zaqafqaziyada fosfor gübrəsi istehsal edən yeganə müəssisə "Superfosfat" zavodu da Heydər Əliyev cənablarının təşəbbüsü ilə 1970-80-ci illərdə genişləndirilmiş, burada yeni istehsal sahələri yaradılmışdır. Məsələn, 1973-cü ildə bu zavodda bor manqanlı yeni növ gübrə istehsalına başlanmış, 1975-ci ildə isə ikipilləli kontaklaşma metodu ilə işləyən sulfat turşusu istehsalatı istismara verilmişdir. Görülən tədbirlər nəticəsində həmin illərdə sulfat turşusu istehsalı 10, mineral gübrə istehsalı isə 30 dəfədən çox artmışdı. Bəli, məhz Heydər Əliyevin gördüyü tədbirlər nəticəsində bir vaxtlar bu zavod ildə bir milyon tondan artıq mineral gübrə, 600 min ton sulfat turşusu istehsal edirdi. Məhz bunun hesabına vaxtilə respublikamızın kənd təsərrüfatında yüksək göstəricilər əldə olunurdu. Heydər Əliyevin 1978-ci ildə bu müəssisəyə gəlişi bir sıra problemlərin həllinə böyük kömək etmişdir.

Sumqayıtdakı "Etilen-Polietilen" zavodu ümumiyyətlə kimya sənayesinin inkişafı üçün əsas xammal bazasıdır. Çoxları bilmir ki, bu zavoddakı "EP-300" qurğusunun vaxtilə Azərbaycanın tikilməsi bilavasitə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə, onun sayəsində mümkün olmuşdur. Bu gün respublikamızın kimya sənayesinin inkişafını bu qurğusuz təsəvvür etmək mümkün deyil. Heydər Əliyev cənabları bu

Heydər Əliyev və kimya sənayemiz

güncü vəziyyətimizi təxminən 50 il bundan qabaq görürdü. SSRİ-nin o vaxtkı rəhbərləri Sumqayıtda EP-60 istehsalatları ola-ola EP-300 istehsalatının tikilməsinə razı deyildilər. Heydər Əliyev sübut edib onları razı saldı ki, bu qurğu Sumqayıt Kimya Kompleksinin inkişafının lokomotivi rolunu oynayacaq və SSRİ-ni müasir kimya məhsulları ilə təmin edəcək.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, o qurğunun tam gücü ilə işləməsi üçün lazım olan 1 mln ton birbaşa qovulmuş benzinin alınması üçün Bakıda ikinci EIOU-avt qurğusu tikildi və Mazdok Bakı neft kəməri çəkildi. Bu xətt ilə ölkəmizə ildə 10 mln ton Qərbi Sibir nefti daxil olur, Bakıda ELOU-avt-də emal olunur, 1 mln ton birbaşa qovulmuş benzin borularla Sumqayıta verilir.

Məlumdur ki, XX əsrin sonlarında Sumqayıtda olan İstilik Elektrik stansiyaları mənəvi və fiziki cəhətdə köhnədikləri üçün onlardan alınan istilik və elektrik enerjilərinin qiyməti yüksək olurdu. Enerji təminatında kimya müəssisələrində fasilələr yaranırdı. 1 kvat elektrik enerjisinə 400q mazut sərf edilirdi. Yanacaq qənaət etmək, yaxud sərfiyyat normalarına riayət etmək mümkün olmurdu. Ona görə də müəssisələrə verilən istilik və elektrik enerjilərinin qiyməti yüksək olurdu.

Enerji sistemlərində yaranan fasilələr kimya müəssisələrinə çox ziyan verirdi. Belə ki, müəssisə dayananda sistemlər avtomatik olaraq boşalır, məhsul keyfiyyətsiz olur. Ətraf mühit çirklənirdi. Kimya müəssisələrinin əsasən də EP-300 qurğusunun enerjilərlə müntəzəm fasilələrsiz, reqlamentlərə uyğun göstəricilərlə təmin olunması zərurəti yaranmışdır. Enerji təchizatında olan fasilələr EP-300 üçün ona görə yolverilməz idi ki, o qurğuda təzyiq 0 atm.40 atm. temperatur +110 +10000C rejimində işləyirdi. Her hansı bir fasilə həm çox təhlükəli idi, həm də çoxlu ziyan verirdi. Bunları möhtərəm Prezidentimiz Heydər Əliyevə deyəndən sonra o bizim yeni Buxar-generator qurğusu tikmək təklifimizi bəyəndi və Yaponiya ilə işləməyə başladı. Yaponiyanın Niçimen şirkəti ilə müqavilə bağlandı və cənab Prezidentimizin Yaponiyaya səfəri zamanı Yaponiyanın Eksim bankı ilə kredit alınması məsələsi həll olundu. Beləliklə, Sumqayıtda "Etilen

Polietilen" zavodunda buxara görə gücü 480 t/saat, temperaturu 510 0C. Elektrik enerjisinə görə 27 mVt olan buxar generator qurğusunun tikintisinə başlandı. Qurğunun təməlqoyma mərasimində möhtərəm Prezidentimiz özü iştirak etdi, özülə birinci betonu tökdü. Qurğu 2 ilə tikilib istifadəyə verildi. Qurğunu möhtərəm Heydər Əliyev işə saldı. Bununla da Etilen Polietilen, Sintez kauçuk zavodlarının enerji problemləri aradan qaldırıldı. Qeyd etmək lazımdır ki, o qurğuda 1 kvat enerjiyə 127 q şərti yanacaq sərf olunurdu. Baxmayaraq ki, sonralar ölkəmizdə bir çox istilik elektrik stansiyaları tikilib, o göstəricilərə malik qurğu yoxdur. Bu güc möhtərəm Prezidentimizimiz dahiliyyəsinin, uzaqgörənliyinin təzahürü idi. Əgər o qurğu o vaxt tikilib istifadəyə verilməmişdi, indi ne Etilen-Propilen zavodu, nə də Sokar polimerin, polietilen, polipropilen istehsalatları yox idi. Dahilik, uzaqgörənlik budur.

Bu da təsadüfi deyildir ki, bu qurğunun yenidən qurulması layihəsinin maliyyələşdirilməsi üçün Yaponiyanın "Eksimbank"-ının ayırdığı kredit də şəxsən Möhtərəm Prezidentimizin təşəbbüsünün nəticəsidir. Biz kimyaçılar bu qayğı üçün prezidentimizə minnətdarlığımızı bil-

dirməklə yanaşı, həm də bu işin nə dərəcədə məsuliyyətli olduğunu dərk edirik. Xarici investorların ayırdığı kreditə ilk dəfədir ki, Azərbaycan hökuməti zəmanət verir. Bu etimadı doğrultmaq isə kimyaçıların şərəfi işidir. Möhtərəm Prezidentimizin qayğısı ilə kimya sənayesi ikinci heyətinin ilk günlərini yaşamağa başladı.

EP-300 qurğusunun normal işləməsi üçün bütün şəraitlər yaradıldıqdan sonra, Etilenin sərfinin məsələsi həll olunmalı idi, yeni təzə istehsalatlar tikilməli idi. Ona görə də "Polietilen" zavodunda yeni Borulu (Boru üsullu) polietilen istehsalı tikilməsi zərurəti yaranırdı. Burada da bir problem ortaya çıxdı ki, onu dünyada Heydər Əliyevdən başqa heç kim həll edə bilməzdi. Çünki o qurğuya çoxlu vəsait lazım idi və o qurğunun Anqarsk neft-Orq sintez istehsalatı birliyinin tikilməsi üçün Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının Siyasi Bürosunun qərarı var idi.

Onun Sumqayıtda tikilməsi üçün bürünən qərarı dəyişilməli idi. Buna da heç kəs razılıq vermirdi. Dahi Heydər Əliyev Siyasi Büronun üzvlərinə sübut edə bildi ki, bu qurğu birinci növbədə Anqarskda yox Sumqayıtda tikilməlidir və Rəyaset Heyəti öz qərarını dəyişirdi.

Heydər Əliyev cənablarının böyük uzaqgörənliyinin nəticəsidir ki, respublikamızın müxtəlif regionlarındakı mövcud kimya müəssisələrinin inkişafına və yaxud yenilərinin yaradılmasına böyük qayğı ilə yanaşılmışdır.

1972-ci ildə istifadəyə verilmiş "Salyan Plastik Kütlə Emalı" zavodu o vaxtkı İttifaqda orta təzyiqli polietiləndən boru hazırlamaq texnologiyasına yiyələnən ilk müəssisə idi. İldə 12-13 min ton polietilen örtük, 5min tona yaxın polietilen borular istehsal etmək imkanını biz Heydər Əliyevin qayğısı sayəsində əldə edə bildik. Çünki xarici avadanlıqlar alınmadan bu işləri yerinə yetirmək mümkün olmazdı. Bunu da izah etməyə ehtiyac yoxdur ki, həmin zavodun məhsullarından istifadə etməklə respublikamızda kənd təsərrüfatı sahəsində də məhsuldarlığı artırmağa imkan yaranmışdı. Eyni sözləri kimya kompleksinin Mingəçevir şə-

hərində yerləşən müəssisələri haqqında da demək olar. Onlar da məhz Heydər Əliyevin respublikamıza rəhbərlik etdiyi dövrlərdə yenidən qurulmuş, yeni potensial sahələri yaradılmışdır. 1980-ci ildəki texniki iqtisadi göstəricilərinə görə buradakı rezin-texniki məmulatlar zavodunun istehsal etdiyi məhsulları satmaqla Mingəçevir şəhərinin əhalisini bir illik taxilla təmin etmək olardı. Və yaxud "Azərizolit" zavodunda xüsusi reseptlə hazırlanan plastik borularının dünya üzrə analoqu indinin özündə də çox azdır. Bunlar hamısı tarixi faktlardır. Və hər bir azərbaycanlı onları nəinki bilməli, həm də qürur hissi ilə xatırlamalıdır.

Kimya kompleksinin ilk müəssisələrindən sayılan Bakı Yod (1944) və neftçala Yod-brom (1932-ci ildə) zavodları çoxdan istifadəyə verilsələr də, onların hər ikisi sonrakı illərdə genişləndirilmişdir. Bakı Yod zavodu o vaxtkı İttifaqda buruq sularından yod istehsal edən ilk müəssisə idi. Burada texniki yod, kalium yodid, təmiz yod və kristal yod istehsal olunur.

1975-ci ildə görülən tədbirlər nəticəsində Bakı Yod zavodunda məhsul istehsalının həcmi bir neçə dəfə artırılmış, 1976-cı ildə isə burada təcrübə-sənaye qurğusunun tikintisinə başlanmışdır. O ki, qaldı Neftçala Yod-brom zavoduna, əvvəllər təcrübə qurğusu, sonra kiçik zavod kimi fəaliyyət göstərən bu müəssisədə 1981-ci ildə yod-brom istehsalı 1959-cu ildəki nisbətən iki dəfə artırılmış və əvvəlki zavoddan istehsal gücü dörd dəfə çox olan indiki zavod tikilib istifadəyə verilmişdir. Xatırladaq ki, Neftçala Yod-brom zavodu bu sahədə Avropada ən iri müəssisələrdən biri sayılır.

Azərbaycanın tarixi məhz belə işlərlə zəngin sayıla bilər. Bizim gələcək nəsillərə, həmçinin özümüzlə hesablatmış siyasət partiyalarının sayı və onların bəyanatları ilə ölçülməyəcək, ölçülə də bilməz.

Əgər bu gün ölkəmizə xarici investorların marağı artırsa, iqtisadiyyatımızın inkişafı üçün sərmayə qoyanlar varsa, Xəzərin neft yataqlarının istismarı ilə əlaqədar dünyanın bir sıra ölkələrinin nüfuzlu neft şirkətləri ilə birgə əməkdaşlıq edərsə, bu, möhtərəm prezidentimizin apardığı müdrik daxili və xarici siyasətin nəticəsidir. Respublikamızda yaranmış sabitliyin, əmin-amanlığın nəticəsidir. Şəxsən Preziden-

timizin nüfuzundan yaranan inamın nəticəsidir.

Heydər Əliyev cənablarının qayğısı sayəsində Bakıdakı Budyonni, Qarayev, Frunze adına neftayırma zavodlarında köhnəlmiş qurğular bağlanaraq əvəzində müasir tipli neftayırma, neft emalı qurğuları, bir-birinin ardınca "ELOU-Avt" qurğuları və s. tikilib istifadəyə verildi. Kimya sənayesinin Bakıda yerləşən müəssisələri də Heydər Əliyev cənablarının hakimiyyəti illərində özlərinin əsas inkişaf mərhələsini yaşamışlar. Məsələn, Bakı Şin zavodunda 1969-1971-ci illərdə keçmiş SSRİ-də ilk dəfə olaraq şinlərin vulkanizasiyası üçün layihələndirilmiş axın xətti quraşdırılmışdır. Yük və minik avtomobilləri, kənd təsərrüfatı maşınları üçün şin hazırlayan bu zavodda görülən tədbirlər respublikamızın iqtisadiyyatına güclü təsir göstərmişdir. Kimya-əczaçılıq zavodu Bakı tibb preparatları istehsal edən səlxər kimi fəaliyyətə başlasa da, 1972-ci ildən sonra onun imkanları daha da artmışdır.

Yeni quraşdırılan xarici avadanlıqlar hesabına müəssisənin istehsal gücü on dəfə, məhsulların çeşidi isə dəfələrlə artmışdır. Bunu demək kifayətdir ki, Heydər Əliyevin respublikamıza rəhbərlik etdiyi vaxtlarda görülən tədbirlər nəticəsində elə indinin özündə də Orta Asiya və Qafqazda bu sahədə belə böyük zavod yoxdur.

Bu gün çox böyük fərəh və məmnunluq hissi ilə deyə bilərik ki, mərhum prezidentimiz Heydər Əliyevin işləri ölkəmizdə İlah Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Sumqayıt Polimer istehsalatı birliyinin Polipropilen, aşağı təzyiqli Polietilen, Sumqayıt Karbamid zavodu, Sumqayıtdakı və ölkəmizin müxtəlif bölgələrində tikilmiş müxtəlif texnoparklar bunun əyani göstəricisidir.

Fikrət Sadıqov,
Professor

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MEDIANIN İNKİŞAFI AGENTLİYİNİN
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ